

A. H. VIRKKUNEN, **Sörnäisten yleisesikunta**,
Otava, Keuruu 1976, 279 s.

Viime vuosina on muistelmakirjallisuus saavuttanut yhä suurempaa suosiota. Ehkä juuri sen vuoksi on yhä useampi henkilö päättänyt pistää paperille omia, muille ihmisille enemmän tai vähemmän mielenkiintoisia elämänvaiheitaan. Eräs heistä on everstiluutnantti evp. Arto Heikki Virkkunen, joka toimi vuosina 1944—45 yleisesikunnan operatiivisen osaston päällikön everstiluutnantti U. S. Haahden apulaisena ja sijaisena. Varsinaisena tehtävänänsä silloisella majuri Virkkusella oli osallistua ns. asekatkentaajutun suunnitteluun ja organisointiin. Tämän johdosta hänet pidätettiin kesällä 1945 ja pidettiin ensin turvasäilössä ja myöhemmin vangittuna 2 vuoden 8 kuukauden ja 9 päivän ajan. Nämä tiedot kirjoittajan taustasta saavat lukijan suhtautumaan 'Sörnäisten yleisesikuntaan' etukäteen suurella mielenkiinnolla.

Vuonna 1944 alkoivat eräät rintamakomentajat omatoimisesti varautua mahdolliseen sissisodankäyntiin ja alkoivat sitä varten kerätä ja varastoida aseita ja tarvikkeita. Päämajan taholta katsottiin kuitenkin aiheelliseksi ryhtyä organisoimaan asekatkentaä keskitetysti ja armeijan valvonnan alaisena. Niinpä päämajaan kutsuttiin eräitä henkilöitä, joiden tehtävänä oli suunnitella ja toimeenpanna aseidenkätöntä koko maassa. Suunnittelun tuloksena perustettiin sotilaspiirien esikuntiin ns. 2. yleisesikuntaupseerien verkosto, joiden tehtävänä oli valvoa ja toimeenpanna aseiden ja tarvikkeiden kätöntä kunkin sotilaspiirin alueella. Kätöntä suoritettiin vielä syksyn

1944 aikana. Myöhemmin syksyllä liittoutuneiden valvontakomissio vaati tiedot kaikista aseista ja tarvikkeista, jolloin kätketyt aseet luonnollisesti jäivät pois luettelosta. Tämä katsottiin myöhemmin eräksi syyksi laadittaessa rangaistusvaatimuksia.

Ensimmäiset asekatköt löytyivät jo muutama kuukauden sisällä ja toukokuussa 1945 tehdyn ilmiannon perusteella asiaa ryhdyttiin tarkemmin selvittämään. Silloin paljastui asekatkennän laajuus ja armeijan sitä varten luoma organisaatio. Samanaikaisesti tapahtuivat myös ensimmäiset pidätykset. Eräät asekatkentaan aktiivisesti osallistuneet upseerit ehtivät kuitenkin poistua maasta ennen kuulusteluja, eikä heitä ole jälkeenkään pystytty kuulustelemaan.

Asia tuli vireille Liittoutuneiden Valvontakomission taholta, jolle ilmianto oli tehty. Varsinaisen tutkimustyön suoritti alussa kuitenkin Valtiollinen poliisi. Myöhemmin tutkimuksia varten perustettiin erityinen Sisäasiainministeriön Tutkimuselin, joka suoritti asian loppuunkäsittelyn. Kaikkiaan tässä aikansa Pohjoismaiden suurimmassa oikeustapauksessa kuulusteltiin noin 6000 henkilöä, joista yli 1200 oli pidätettyä lyhyemmän tai pidemmän aikaa.

Oikeudenkäynti syytettyjä vastaan alkoi vasta maaliskuussa 1947 sen jälkeen kun eduskunnassa oli hyväksytty laki, jonka perusteella syytteet voitiin nostaa. Sotaylioikeus antoi päätöksensä asiasta vasta huhtikuussa 1948 lähes kolme vuotta ensimmäisten pidätysten jälkeen.

Asekatkentaajuttua on käsitelty useassa eri teoksessa ja onpa siitä kirjoitettu kokonainen teoskin. Kuitenkin siinä on vielä paljon selailaista, joka on jäänyt vastausta vaille. Osaltaan tämä johtuu siitä, että eräät asiakirjat mm. Valvontakomission asiakirjat ovat vielä tutkijoiden saavuttamattomissa. Toisaalta se johtuu siitä, että juttuun osallistuneet eivät ole olleet kovinkaan halukkaita kertomaan tapauksesta. Niinpä Virkkunenkin käsittelee

varsinaista aseidenkatkentaä vain muutamalla sivulla. Tämänkin kirjan jälkeen jää vastausta vaille kysymys, miksi asiasta ei kirjoiteta, sillä esim. Virkkusella täytyy olla asiasta tietoja, jotka eivät vielä ole päässeet julkisuuteen.

Aseidenkatkennän sijasta Virkkunen on koonnut kirjaansa joukon erilaisia muistoja vankila-ajaltaan. Nämä käsittelevät mitä erilaisimpia asioita aina lapamatojen hankinnasta Valpon kuulustelijoiden pätemättömyyden osoittamiseen. Kirjan vajaat 240 tekstisivua koostuvat 67 eri kappaleesta. Kun nämä eivät liity asiallisesti kovinkaan hyvin yhteen ja toisaalta ne saattavat heittelehtiä ajallisestikin melkoisesti, on selvää, että kirjan lukeminen tuottaa monessa kohtaa vaikeuksia. Tekijän mukaan kerronta perustuu hänen vankilassa tekemiinsä päiväkirjamuistiinpanoihin mutta selvästi on havaittavissa myös muun kirjallisen materiaalin käyttöä tekstiä laadittaessa vaikkakaan siitä ei ole kirjassa mainintaa.

Tässä muodossa kuin Virkkusen muistelot on painettu, ryhtyy miettimään, miksi ne on painettu. Käsitteäkseni niiden anti jää ole mattomaksi niin tutkijoille kuin ko. ajasta kiinnostuneille lukijoille. Ainoa ryhmä, jotka jotain kirjasta saanevat, ovat asekatkentaajuttuun tavalla tai toisella osallisena olleet henkilöt, jotka saattavat nähdä nimensä vilahtavan jossain kirjan sivulla.

Kirjaan on otettu myös muutamia valokuvia sekä tekijän vankitoverin, kapteeni Ossian Lavolan tekemiä vankilan arkeen liittyviä lyijykynäpiirroksia. Lisäksi kirjan loppuun liitetty luettelo kirjassa esiintyneistä »pyssynpiilotajista» (Virkkusen termi). Luettelosta käy selville myös heidän myöhemmät vaiheensa. Moni syytetyistä jatkoi vielä sotilasuraansa ja yleni melko korkealle. Kaksi heistä, kenraalit K. A. Heiskanen ja Yrjö Keinonen toimivat myöhemmin puolustusvoimain komentajanakin.

Timo Moberg